

МІСЦЕ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ В РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА

В.В. Писаренко, д.е.н., доцент

market_pdaa@ukr.net

Сєров О.О., здобувач

Полтавська державна аграрна академія

Реформування сільськогосподарського виробництва на принципах екологізації та раціонального природокористування вимагає відповідної інформаційної підтримки. Для здійснення переходу на органічне землеробство необхідним є суворе дотримання його принципів, методів, вимог, сертифікації тощо, що вимагає певного консультування сільськогосподарських виробників. На сьогодні такі види послуг надаються приватними консультантами, проте їх вартість, у більшості випадків, є недосяжною для пересічного фермера, який вирішив перейти на органічне землеробство. Отже, до процесу інформаційно-консультаційного забезпечення органічного землеробства в Україні необхідно залучати дорадницькі служби.

Питання, присвячені дослідженню дорадчої діяльності, розглядаються в працях багатьох науковців, таких як: О.В. Білик, А.А. Брояка, О.А. Галич, С.М. Григор'єв, А.М. Дубін, В.М. Кабанець, А.Т. Кравченко, І.П. Кудінова, П.М. Музика, Л.М. Талюга, Г.С. Тимофієва та ін. Тоді як проблеми, викликані необхідністю використання потенціалу системи дорадництва задля розвитку органічного землеробства сільгоспвиробниками, потребують подальшого дослідження.

Наші дослідження показали, що інформація виступає частиною загального інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектора, але при цьому відсутні підходи, за яких дорадча діяльність розглядалася б як забезпечуючий фактор стійкого розвитку аграрного сектора економіки на засадах ресурсозбереження та альтернативних методах землеробства (особливо, органічних). Вітчизняні науковці та

практики одностайні в розумінні того, що в умовах розвитку науково-технічного прогресу, глобалізації економіки, вільних ринків не можна зневажати суспільним розвитком аграрної науки, освіти, інформаційних та дорадчих послуг [1], так як інформація і знання на сьогодні сприймаються не як субстанція, втілена у виробничих процесах або засобах виробництва, а вже як безпосередня продуктивна сила [2]. Відповідно до загальноприйнятої в світі думки, значні відмінності у продуктивності і рентабельності різних аграрних систем частково пов'язані із проблемами економічної доступності, але все ж головна причина полягає в інформаційному розриві і різниці в знаннях, яка не сприяє адаптації доступних технологій і систем управління або скорочує їх технічну ефективність після адаптації [3].

Інформаційно-консультаційне обслуговування інноваційної діяльності полягає у доведенні результатів наукових розробок у вигляді доступної інформації до конкретних користувачів, підвищення їх інноваційної культури, всебічному сприянню впровадження наукових досягнень у виробництво. За даними європейської статистики, 18% підприємств одержують інформацію про інновації із власних джерел, 10% – від споживачів, 9% – від постачальників, 4,5% – із виставок та ярмарок і лише 1,5% – від університетів [4].

З метою реалізації принципів інноваційного розвитку аграрного сектора постає необхідність у забезпеченні останнього трьома видами послуг: телекомунікаційними, інформаційними, консультаційними. Надання двох останніх покладається на вітчизняну дорадчу службу як систему дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб сільськогосподарських товаровиробників всіх форм власності, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконалення практичних навичок результативного ведення господарства.

Останніми роками спостерігалася різка зміна в наданні державою рівня пріоритетності дорадчій службі: починаючи з 2002 р. цей напрям поступово розвивається, включно до першого півріччя 2008 р. Рішенням Колегії Міністерства аграрної політики України (протокол №6 від 29.06.2006 р.) було схвалено Стратегію розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 року, метою якої стало створення необхідних передумов для формування і розвитку аграрного інформаційного простору, які б могли задовольнити інформаційні потреби сільського населення, виробників та переробників сільськогосподарської продукції, підтримуючих галузей АПК, органів державної влади та неурядових організацій, установ аграрної освіти і науки, а також всіх інших учасників аграрного сектора України або інших сторін, що пов'язані з

ним (у т.ч. різних груп споживачів продукції) на проголошених ООН принципах для забезпечення сталого аграрного розвитку та інтеграції аграрного сектора України в світовий економічний простір [5].

Основою досягнення цієї мети стало створення Національної системи сільськогосподарської інформації і знань (НССІЗ) зі створенням умов, засобів та технологій для підтримки сталого розвитку сільських територій, підвищення якості життя сільського населення, інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва і розширення можливостей учасників аграрного ринку України. Пріоритетними завданнями означеної стратегії було визначено [6]:

1. Створення інтегрованої геоінформаційної та прогнозно-аналітичної системи аграрного сектора України на основі моніторингу соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва, аграрного ринку та екології сільських територій для інформаційного забезпечення центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наукових і освітніх установ, приватного сектора, сільськогосподарських виробників, аграрних неурядових організацій та асоціацій, дорадчих служб та сільського населення.

2. Створення умов для вільного доступу до некомерційної сільськогосподарської інформації та знань, у тому числі таких, що створюються за державної підтримки, а також сприяння налагодженню комерційного поширення сільськогосподарських знань й інформації на базі поглиблення інтеграції інтелектуальних та інформаційних ресурсів аграрних наукових установ, освітніх закладів, дорадчих служб, а також інших учасників аграрного сектора України.

3. Забезпечення створення та розвитку комунікаційних мереж для доступу сільського населення до високоякісної та неупередженої інформації та знань навчального, виробничо-технологічного і нормативно-правового характеру, які також мають бути адаптованими або допрацьованими з метою задоволення специфічних потреб різних груп їх споживачів (особливу увагу необхідно приділити невеликим та середнім аграрним підприємствам).

4. Забезпечення двостороннього обміну інформацією між вітчизняними та міжнародними науковими, освітніми та інформаційними аграрними центрами через навчання, покращення організаційного та технічного забезпечення.

5. Удосконалення діяльності наукових сільськогосподарських бібліотек на основі впровадження новітніх інформаційних технологій.

6. Створення можливості для колективного використання комп'ютерного програмного забезпечення з метою покращення роботи

з інформацією виробничого, ринкового, навчального та дослідницького характеру.

7. Створення аграрної електронної торгівельно-маркетингової системи для інформаційного забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції та постачання ресурсів.

8. Вдосконалення системи підготовки фахівців.

9. Забезпечення відповідних аналітичних можливостей та навчальних заходів для покращення управління збором даних, аналізом інформації, створенням прогнозів та наданням консультацій.

Але практично реалізація визначених завдань була тимчасово призупинена у 2009 р. Відповідно до Наказів Міністерства аграрної політики України від 25.03.2008 р. №179 та від 03.04.2009 р. №240 [7] розмір бюджетних коштів для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби для всіх регіонів в 2009 р. у порівнянні із 2008 р. в середньому було зменшено на 10%. Ситуація ускладнюється невідповідністю розміру спрямованих на вказані цілі коштів в розрахунку на 1 особу, що проживала в сільській місцевості станом на 1 січня кожного року: якщо в 2008 р. цей показник складав 70,3 коп., то у 2009 р. – 0,072 коп. Такий вид лише підтримуючого фінансування логічно не спрямований на розвиток дорадництва в Україні і не здатний сформувати результативну інформаційно-консультаційну систему, спрямовану на підтримку і подальший розвиток аграрного сектора. У 2011 р. зовсім не було виділено коштів на державну підтримку сільськогосподарської дорадчої служби, тоді як у державному бюджеті було заплановано 2 млн грн. У державному бюджеті на 2012 р. ці витрати взагалі не були передбачені.

Проблема фінансування інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектора економіки тісно пов'язана із недосконалістю моделей створення дорадчої служби. В Україні такі служби створюються здебільшого на базі галузевих органів управління або галузевих університетів і майже не розвиваються суспільні та комерційні моделі, які б створили умови для диверсифікації фінансування, підвищення рівня надання послуг, розширення їх спектру тощо. Передумовою успішного розповсюдження знань, як і успішних досліджень, є формування попиту на відповідні знання, що повинно супроводжуватися децентралізацією управління в частині передачі відповідальності за розповсюдження знань і фінансування зазначеного процесу місцевим органам управління. Застосування такого підходу надасть змогу диверсифікувати джерела фінансування, що сприятиме покращенню доступу до інформації і мобілізації суспільного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Світова практика щодо надання і фінансування консультаційних послуг в сільському господарстві

Постачальники послуг	Джерела фінансування послуг				
	Державний сектор	Сільсько-господарські товаро-виробники	Приватні підприємства	Недержавні організації	Об'єднання виробників
Державний сектор	Консультаційні послуги для державного сектора з урахуванням децентралізації	Безпосередня оплата послуг		Недержавні організації укладають угоди з працівниками державних служб по розповсюдженню знань в сільському господарстві	Об'єднання виробників наймають персонал із працівників державних служб по розповсюдженню знань в сільському господарстві
Приватні підприємства	Контракти з постачальниками послуг, що фінансуються державою	Безпосередня оплата послуг або через постачальників факторів виробництва	Інформація, що надається під час продажу факторів виробництва або реалізації продукції		Об'єднання виробників наймають персонал у приватних постачальників послуг
Недержавні організації	Контракти з постачальниками послуг, що фінансуються державою	Безпосередня оплата послуг		Недержавні організації наймають працівників і надають послуги	
Об'єднання виробників	Державні засоби в розпорядженні об'єднань				Об'єднання виробників наймають персонал по розповсюдженню знань для надання послуг своїм членам

Джерело: дані [8]

Отже, дорадча підтримка у напрямі розвитку органічного землеробства спирається на [9]:

1. Державну підтримку та реструктуризацію аграрної науки і освіти, запровадження навчання сільського населення основам ведення органічного агровиробництва, підготовку фахівців у галузі на засадах державного замовлення, перепідготовку та підвищення кваліфікації спеціалістів, розширення наукових досліджень з питань органічного агровиробництва.

2. Створення підсистеми органічного агровиробництва у єдиній інформаційно-довідковій системі АПК України.

3. Розвиток сільськогосподарських дорадчих служб, розповсюдження вітчизняного та світового досвіду ведення органічного агровиробництва.

Висновки. Таким чином, необхідна переорієнтація діючих дорадчих служб України із підтримки неконкурентного сільськогосподарського виробництва на підтримку органічного землеробства, як інноваційного шляху розвитку регіонального і державного аграрного сектора за допомогою: 1) створення механізмів стимулювання не пропозиції, а попиту на науково-технічну й інноваційну продукцію; 2) передачі відповідальності за надання інформаційно-консультаційних послуг на регіональний рівень; 3) диверсифікації джерел фінансування поширення знань в сільському господарстві; 4) розвитку нових форм поширення знань, в тому числі і стимулювання неформальних зв'язків між товаровиробниками через запровадження окремих програм для навчання і обміну знаннями.

Наявність та доступ до інформаційних джерел забезпечить транспарентність ринку органічної сільськогосподарської продукції, сприятиме розвитку конкуренції та утворенню цивілізованих економічних відносин. Крім того, залучення до цього процесу дорадчих служб та вищих аграрних начальних закладів забезпечить прозорість ринку органічної сільськогосподарської продукції, а отже, підвищить попит на неї.

Література

1. Томич І.Ф. Виклад доповіді на спільному з'їзді Всеукраїнської спілки сільськогосподарських підприємств і Асоціації фермерів та приватних землевласників України 28 листопада 2006 року / І.Ф. Томич / Економіка АПК. — 2006. — №12. — С. 9—11.

2. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества : [научное издание] / В.Л. Иноземцев. — М.: Academia; Наука, 1998. — 640 с.
3. Christiaensen Luc J. Down of Earth: Agriculture and Poverty Reduction in Africa / Luc J. Christiaensen, Lionel Demery. — Washington, DC : World Bank, 2007. — 105 p.
4. Science, technology and innovation in Europe / European Commission. — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2008. — 233 p.
5. Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dorada.org.ua>.
6. Стратегія розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://studies.com.ua/raznoe/strateg-ya-rozvitku-nformats-ynogo-zabezpechennya-apk-s-lskogo-naselennya-ukra-ni-do-2015-roku.html>.
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua>.
8. Доклад о мировом развитии 2008. Сельское хозяйство на службе развития / Всемирный банк ; [пер. с англ.]. — М. : Весь Мир, 2008. — 424 с.
9. Чайка Т. О. Розвиток виробництва органічної продукції в аграрному секторі економіки України : монографія / Т. О. Чайка. — Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. — 320 с.